

ЧОМУ В УКРАЇНІ МАЛО КОРПОРАЦІЙ

Розглянуто можливі об'єктивні та суб'єктивні причини малої кількості корпорацій в Україні.

Ключові слова: об'єднання підприємств, корпорації, асоціації, концерни, консорціуми, злиття та поглинання

Постановка проблеми. Загальновідома світова тенденція до глобалізації ринку та укрупнення бізнесу. За останні роки спостерігаються процеси злиття крупних корпорацій, поглинання крупними корпораціями маленьких підприємств, тимчасові об'єднання в альянси для досягнення короткотермінових цілей.

Роль корпорації як найскладнішої та найперспективнішої організаційної форми підприємництва зростає в епоху постіндустріального, інформаційного суспільства, оскільки корпорація є найбільш конкурентоспроможним елементом висококонцентрованої та інтегрованої світової економіки.

Але як обстоять справи в Україні з національними підприємствами?

Проблема пізнання сутності та функціональних і специфічних характеристик, що визначають роль і місце корпорації в економіці країни та її відносини з економічними агентами, ще залишається відкритою.

Доцільністю функціонування корпоративних структур займалися О. Білорус, Н. Бутенко, М. Галабурди, Ф. Дементлі, В. Євтушевський, Є. Єременко, Г. Карпенко, К. Ковальська, Ю. Кривошاپко, І. Малик, А. Поважний та інші. Але питання щодо кількості, якості існування, динаміки зростання корпорацій в нашій країні ще мають неоднозначне трактування.

Мета даного дослідження полягає в розгляді останніх тенденцій корпоративних поглинань та об'єднань на світових ринках, спостереження динаміки розвитку українських корпорацій, виявлення об'єктивних та суб'єктивних причин їх малої кількості в Україні.

Виклад основного матеріалу. Посилення конкуренції, реструктуризація економіки, підвищення цін на українські товари на світовому ринку, жорсткі зовнішні фінансові обмеження стали підставою для появи установ корпоративного управління.

Економічне зростання значною мірою зосереджується у великих фінансово-промислових групах, у яких є можливості обійти формальні інституції. Вони використовують зв'язки власності, приватні відносини з державними керуючими органами, здійснюють прямий тиск на державні виконавчі та регуляторні установи. Ці групи роблять певний позитивний внесок в економіку України та відіграють значну роль у розвитку інституцій корпоративного управління та фінансового посередництва. Поряд з тим вони створюють певні перешкоди для розвитку України: фінансово-промислові групи обмежують чесну конкуренцію, заохочують до непрозорості та корупції, ускладнюють доступ до іноземних ринків, інтеграцію до світової економіки, послаблюють зв'язок між економічним зростанням країни та підвищенням добробуту широких верств населення. Так, концентрація багатства в руках невеликої кількості привілейованих груп може зумовити поляризацію розподілу доходів. Разом з тим, зниженню рівня бідності та підйому доходів населення перешкоджають обмеження можливостей для підприємництва та доброчесної конкуренції з боку фінансово-промислових груп.

Наведемо останні перерозподіли в корпоративній економіці. На світових автомобільних ринках проходить консолідація сектору. Криза болоче вдарила по автопромисловості. На американському ринку автомобілів з 2008 р. спостерігається колапс. І тому виробники

вирішили, що гуртом здолати труднощі легше. Об'єднання ринкових сил компаній дає можливість серйозного розвитку нової корпорації, альянсу.

Американський автоконцерн General Motors продав шведський автобренд Saab голландському виробнику суперкарів Spyker.

З 2009 р. німецький автоконцерн Opel веде переговори з італійським Fiat з приводу створення альянсу. В центрі уваги – пропозиція Fiat по покупці долі акцій в Opel [2]. Контракт перетворить італійську компанію в найкрупніший автоконцерн Європи і в другий на світовому ринку.

В 2009 р. компанія Fiat уклала угоду про створення альянсу з групою Chrysler. Fiat отримує 20 % акцій автогіганта тільки в обмін на технології. В комерційних планах Fiat – змінити ландшафт автомобілебудування шляхом об'єднання з Chrysler і General Motors Europe, та створення нової європейської автомобілебудівної компанії з доходами порядку 80 млрд. євро та продажами 6-7 млн. автомобілів в рік [1].

В 2008 р. японський автоконцерн Nissan зробив пропозицію про покупку 20% акцій американського Chrysler. В даному випадку Chrysler зіллється з існуючим альянсом Nissan з французьким Renault [4]. Розробляється і інший сценарій – злиття Chrysler з американським гігантом General Motors на правах рівного або молодшого партнера.

Керівництво відомих автоконцернів час від часу проводить переговори про злиття компаній або створення тимчасових альянсів для вирішення короткотермінових проблем. Так, в 2006 р. американська корпорація “Дженерал моторс” проводила переговори про можливість співпраці з франко-японською групою “Рено-Ніссан”. В 2009 німецький автоконцерн Volkswagen налагоджував співвідносини з виробником машин класу “преміум” Porsche про об'єднання. Тоді ж американський концерн “Дженерал моторс” не зміг досягнути позитивної домовленості з приводу продажу частини своєї дочірньої компанії “Опель” канадо-австрійській компанії “Магна”, яка діє разом з партнером російським Сбербанком [3].

Поглинання та злиття знаходять місце і в інших галузях світового господарства. Наведемо лише декілька найгучніших прикладів за останній час.

Корпорація IBM продає свій бізнес по виробництву персональних комп'ютерів китайській компанії “Леново Груп”. “Леново” виступає на світовий ринок, а “блакитний гігант”, що подарував світу 20 років тому першу “персоналку”, буде володіти всього 19% акцій нової компанії. Нова об'єднана компанія залишиться третьою на світовому ринку виробництва комп'ютерів, але буде контролювати вже не 6, а 8% ринку [6].

В 2007 році французька компанія Thales та італійська Finmeccanica вирішили об'єднати зусилля по створенню супутників. Альянс, члени якого вже сьогодні контролюють 40% даного сектору, стане лідером європейського ринку супутникових систем та зв'язку[5]...

П'ятий за розмірами банк з'явився в 2007 р. в результаті злиття англійського Barclays та нідерландського ABN-AMRO. Партнерам належить 52% та 48% відповідно. Новий фінансовий інститут є одним з найкрупніших у світі по ринковій капіталізації та має значну вельмишановну клієнтуру.

Італійський енергетичний гігант Enel вирішив питання про придбання іспанської компанії Endesa. Три роки компанія вела боротьбу з поглинанням її іноземними компаніями. А бажання іспанського уряду не дати можливості іноземним компаніям поглинути Endesa стало предметом гострих дискусій в антимонопольному комітеті Єврокомісії. Але угода, яка коштувала 11 млрд. євро, все ж таки відбулась [7].

Спостереження, проведені в Україні, свідчать якщо не про протилежні процеси, то відображають дещо іншу картину, яка наведена нижче.

Збільшення кількості бізнес-груп та об'єднань підприємств в Україні створює ситуацію, за якою стабілізуються умови конкурентної боротьби, нівелюється нечесна бізнесова практика та приховані інсайдерські схеми. Посилення конкуренції та інші позитивні зміни в українському бізнес-середовищі потребують від фінансових коаліцій працювати в межах закону та підвищувати свої стандарти відкритості та прозорості. Фінансово-промислові

групи та інші об'єднання проявляють підвищену увагу до свого іміджу для використання міжнародних ринків капіталу та забезпечення доступу до більш широкого ринку товарів. Об'єднання менших підприємств дедалі активніше відстоюють свої вимоги щодо забезпечення справедливих умов співіснування.

Найважливішими сферами швидкого інституційного розвитку в Україні з 1999 р. є комерційна банківська діяльність, корпоративне управління, реструктуризація, конкуренція та зростання й розширення діяльності фінансово-промислових груп та об'єднань підприємств, процеси розвитку яких розглянуто нижче.

Корпорації згідно класифікації державного комітету статистики [4, с. 87] відносяться до об'єднань юридичних осіб, куди також входять асоціації, консорціуми, концерни, інші об'єднання юридичних осіб.

Кількість суб'єктів ЄДРПОУ в Україні станом на 1 жовтня 2009 р. складало 1 247 872 штук, з них 3118 асоціацій, 866 корпорацій, 88 консорціумів, 390 концернів та 11652 інших об'єднань юридичних осіб (рис. 1).

В загальній структурі суб'єктів ЄДРПОУ в Україні об'єднанням юридичних осіб на 01.10.2009 р належить 0,5%, що є досить незначною долею. В 1997 р. цей показник складав 0,6%. За період 1997-2009 рр. значних коливань в структурі не спостерігалось. Дані показники свідчать про повільний хід процесів корпоратизації та об'єднання капіталів в Україні.

В Україні найпоширеніше розповсюдження отримали асоціації, як найбільш життєздатна форма організаційно-правового господарювання об'єднань юридичних осіб в умовах ринкової економіки. В складі об'єднань на 01.10.2009 р. вони займають 49% від загальної кількості. Значний відсоток корпорацій – 14% та інших об'єднань юридичних осіб – 29%. Варто відмітити, що в 1997 р. даний розподіл аналогічний.

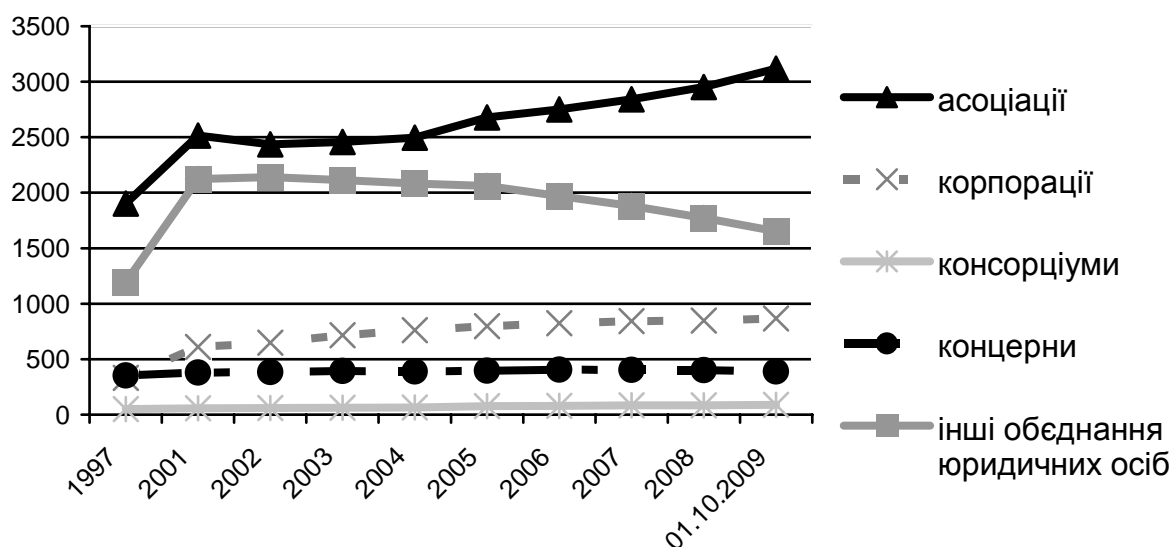

Рис. 1. Кількість об'єднань суб'єктів ЄДРПОУ за організаційно-правовими формами господарювання, штук, [1, с. 86-87]

Обсяги реалізованої продукції об'єднаннями юридичних осіб в 2008 р. склали 39262,8 млн. грн., збільшившись за чотири роки на 7985,4 млн. грн. (на 20%). В порівнянні з аналогічними показниками всіх суб'єктів господарювання це низькі темпи зростання. Так, обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктами господарювання України за 2005-2008 рр. зріс майже в 2 рази.

Зауважимо, що на сьогодні темпи зростання обсягів реалізованої продукції по всіх

суб'єктах господарювання, у тому числі і в об'єднаннях, перевищують темпи зростання кількості суб'єктів господарювання, що є позитивною тенденцією в Україні. Порівняльні базисні індекси зростання обсягів реалізованої продукції та кількості суб'єктів господарювання наведені на рис. 2.

Обсяги реалізованої корпораціями продукції за 2005-2008 рр. зменшилися на 14% при зростанні кількості корпорацій на 6%. Найбільший ріст обсягів реалізованої продукції спостерігається по консорціумам – в 9,82 рази, при тому, що кількість цих об'єднань зросла лише в 1,09 раз. Але вага продукції, реалізованої консорціумами, в загальних обсягах реалізованої об'єднаннями продукції дуже низька – 2%, і тому таке значне зростання обсягів (в 9,82 рази) незначно впливає на загальну зміну обсягів реалізованої об'єднаннями продукції.

Рис. 2. Порівняльні базисні індекси (розраховано на підставі [9])

50% реалізованої об'єднаннями продукції належить іншим об'єднанням, 41% реалізують корпорації. Асоціації, консорціуми та концерни мають незначну частку в обсягах реалізації – 9% і, таким чином, відіграють незначну роль на економічному ринку. Вищенаведені дані виявили наступну невідповідність – доля асоціацій в Україні в складі об'єднань складає 49%, але продукції ними реалізується лише в розмірі 2% обсягів реалізації об'єднань. Доля кількості інших об'єднань – 29%, продукції ними реалізується – 50%. Доля корпорацій – 14%, продукції реалізується в розмірі 41%.

Аналізуючи вищенаведене, виникає питання про доцільність існування асоціацій, консорціумів та концертів в Україні.

Доля обсягів реалізованої продукції всіма об'єднаннями юридичних осіб в загальному обсязі реалізації продукції суб'єктами господарювання в 2008 р. склала 1,3%.

Галузеве розподілення обсягів реалізованої об'єднаннями продукції виглядає наступним чином (в 2008 р.). В сільському господарстві, не дивлячись на те, що кількість об'єднань в цій галузі 6% від загальної кількості об'єднань, обсяги реалізації не досягають й 1% від обсягів реалізованої об'єднаннями продукції. Проте, обсяги реалізованої торговельними об'єднаннями продукції складають 39% при кількості торгових об'єднань 9%. Обсяги реалізації продукції промисловими об'єднаннями складають 4% (вага

промислових об'єднань в загальній кількості об'єднань – 7%). В промисловості найбільше продукції реалізується концернами – 474,5 млн. грн., в торгівлі – корпораціями – 13640,6 млн. грн.

В той же час об'єднання юридичних осіб надають робочі місця 2,4% найманих працівників України.

Таким чином, здавалось би, що глобальне укрупнення бізнесу не стосується України. Але чи так це насправді?

Висновки.

Наше дослідження виявило наступні результати.

В загальній структурі суб'єктів ЄДРПОУ в Україні об'єднанням юридичних осіб належить 0,5%, що є досить незначною долею. Доля обсягів реалізованої продукції всіма об'єднаннями юридичних осіб в загальному обсязі реалізації продукції суб'єктами господарювання складає 1,3%. В той же час об'єднання юридичних осіб надають робочі місця 2,4% найманих працівників України.

Вищенаведені дані свідчать про незначний розвиток корпорацій в Україні.

На нашу думку, насправді корпорацій в Україні значна кількість, вони розвиваються та достатньо успішно функціонують. Причинами так званої «малої кількості корпорацій» в нашій країні назвемо наступні.

По-перше, вищенаведений аналіз проведений на підставі статистичних даних Держкомстату України. Але більшість підприємств в Україні, що позиціонують себе як корпорації чи інші види об'єднань, не мають в назві «корпорація», «консорціум», «асоціація». Так як на законодавчому рівні об'єднання підприємств, що ведуть асоційований бізнес, не мають ніяких пільг в оподаткуванні, а ведення консолідованої звітності потребує не тільки досвідчених фахівців, але й додаткових витрат, підприємства зовсім не зацікавлені афішувати та легалізувати свої «корпоративні відносини». Так, в склад підприємств, що випускають продукцію під торговельною маркою «Олком», входять Мелітопольський міський молокозавод, Київський маргариновий завод. Харчові підприємства іншого спрямування – олійно-жирові – Мелітопольський олійно-екстракційний завод, Мелітопольський елеватор, Мелітопольський консервний завод – ще в 90-х роках утворили промисловий холдинг. Ці об'єднання фінансово допомагають один одному, налагодили ланцюг внутрішньо-холдингового постачання сировини, мають змогу агресивно лобювати свої інтереси в органах влади та на ринках збуту. При чому форма юридичного існування кожного з підприємств, що входить до об'єднання – незалежна юридична особа у вигляді ТОВ або ВАТ. Відповідно, при ідентифікації даних підприємств в органах статистики вони розглядаються як незалежні юридичні особи, а не як корпорація/холдинг. На нашу думку, це одна з важливих причин недостовірного відображення ходу процесів глобалізації бізнесу в Україні, наслідком якої є значна кількість невідображених в статистиці корпорацій та інших об'єднань підприємств.

По-друге, іноземні компанії під терміном «корпорація» розуміють всі види об'єднань підприємств, а також всі підприємства з акціонерним капіталом. Офіційна статистика України розмежовує окремо корпорації, асоціації, консорціуми, підприємства з акціонерним капіталом.

Таким чином, на нашу думку, в Україні корпорації отримали достатній розвиток та ефективно функціонують. Але статистичні дані за рахунок недостовірного відображення ходу процесів глобалізації бізнесу в Україні не повною мірою відображають реальну ситуацію.

Тому найважливішими сферами швидкого інституційного розвитку в Україні є корпоративне управління, реструктуризація, конкуренція та зростання й розширення діяльності корпорацій та об'єднань підприємств.

Перспективними напрямками подальшого дослідження вважаємо концентрацію уваги на соціальному розвитку корпоративних структур в Україні.

Список використаних джерел:

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2009/05/04/fiat-pitches-its-plan-for-opel/>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2009/05/04/fiat-lobbies-over-opel-merger/>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2009/11/04/gm-pulls-out-of-magna-deal-at-last-minute/>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2008/10/22/nissan-reportedly-wants-part-of-chrysler/>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2007/06/20/thales-and-finmeccanica-want-more-european-support-for-a-space-champion/>
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2004/12/08/ibm-sells-rs-business-to-chinese-company/>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.euronews.net/2009/02/21/italian-firm-wins-control-of-spanish-energy-giant/i>
8. Статистичний щорічник України за 2007 рік / За редакцією О.Г. Осауленка. – К.: Видавництво «Консультант», 2008. – 572 с.
9. Відповідь Державного комітету статистики на запит МІДМУ «КПУ» №12 від 06.10.2009 р. «Інформація про кількість суб'єктів Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ) за галузями економіки та організаційно-правовими формами господарювання (асоціація, корпорація, консорціум, концерн, інші об'єднання юридичних осіб) станом на 01.10.2009 р.».

Радева М.Н. Почему в Украине мало корпораций

Рассмотрены возможные объективные и субъективные причины малого количества корпораций в Украине.

Ключевые слова: объединения предприятий, корпорации, ассоциации, концерны, консорциумы, слияния и поглощения

Radyeva M.N. Why in Ukraine there are not enough of corporations

The possible(probable) objective and subjective reasons of small quantity(amount) of corporations in Ukraine are considered.

Key words: associations of the enterprises, corporation, associations, concerns, consortia, merge and absorption